

КЫСКАЧА МАЗМУНУ

Даярдаган	: Назгүл Тойбаева
Университет	: Кыргыз-Түрк «Манас» университети
Институту	: Коомдук илимдер институту
Багыты	: Тарых
Иштин сыпаты	: Магистрдик иш
Беттердин саны	: XIX-98
Бүтүрүү датасы	: 07 /06 /2012
Илимий жетекчи	: Тарых илимдеринин доктору, доцент Жээнбек АЛЫМБАЕВ

П.П. Румянцевдин комиссиясы тарабынан топтолгон материалдар боюнча XIX кылымдын экинчи жарымы – XX кылымдын башында Түндүк Кыргызстандын социалдык-экономикалык абалынын анализи

Магистрдик иш XX к. башында Жети-Суу облусун изилдеген П.П. Румянцевдин комиссиясынын материалдарынын кыргыз чарбаларына тиешелүү маалыматтарынын негизинде жазылды. Аталган комиссия 1909-1913-жж. аралыгында Түркстан генерал-губернатордугунун курамындагы Жети-Суу облусунда статистикалык изилдөө иштерин өткөргөн. Изилдөө Түндүк Кыргызстандын территориясын да камтыган. Анын натыйжасында Түндүк Кыргызстандын калкынын коомдук-чарбалык маселелери боюнча баалуу массалык статистикалык маалымат жыйналган. Ушул эмгектин жарыгында сөз болуп жаткан тарыхый доордун изилдениши Кыргызстандын тарыхы үчүн өтө зарыл жыйынтыктарды бере алат.

Магистрдик иште XIX к. экинчи жарымын – XX к. биринчи чейрегин камтыган мезгил изилденди. Тагыраак айтканда, изилдөөнүн мезгилдик алкагына, Түндүк Кыргызстандын Россия падышачылыгынын курамына киргенден кийин алгачкы өзгөрүүлөрдүн байкала баштаган мезгилден комиссиянын изилдөөлөрү өткөн жылдар кошо алынды. Изилдөөнүн объектиси болуп Түндүк Кыргызстандын кыргыз чарбалары саналды. Теманын изилдөө алкагы магистрдик иштин структурасын аныктады. Ал Киришүүдөн, үч главадан, Корутунду жана Колдонулган адабияттардын тизмесинен турат.

Магистрдик иштин Киришүүсүндө, комиссиянын топтогон маалыматтарынын илимий чөйрөдө тарыхый даректүүлүгүн аныктаган «Материалдардын...» булакнаамалык анализи көрсөтүлөт. Мындан сырткары иштин булакнаамалык базасы жана тандалган теманын изилдениш деңгээли туурасында сөз болот.

Магистрдик иштин «Түндүк Кыргызстандын табигый жана демографиялык мүнөздөмөсү» аттуу биринчи главанын алгачкы бөлүмү «П.П. Румянцевдин комиссиясы тууралуу маалымат» деп аталат. Мында комиссиянын түзүлүшүн аныктаган тарыхый кырдаал, комиссиянын уюштурулушу жана курамы, статистикалык изилдөө ишинин программасы жана изилдөөлөрдүн жүрүшү, жыйналган материалдын иштелип чыгышы жана «Материалдардын...» структурасы жөнүндө кеңири маалымат берилет.

«Түндүк Кыргызстандын административдик-территориалдык бөлүнүшү жана экономикалык-географиялык мүнөздөмөсү» деп аталган биринчи главанын экинчи бөлүмүндө, XIX к. экинчи жарымы – XX к. башында Түндүк Кыргызстандын территориясын камтыган Пишпек жана Пржевальск уезддеринин административдик бөлүшгүрүлүшү – участок, болушпук жана административдик айылдар туурасында маалымат берилет. Бул бөлүмдө, Түндүк Кыргызстандын территориясынын табигый шартынын көп түрдүүлүгүнөн улам, П.П. Румянцевдин комиссиясынын, уезддердин территориялары боюнча ажыратышкан табигый-географиялык аймактар көрсөтүлөт. Кыргыз чарбаларынын ар кандай аймактарда өнүгүү даражасын аныктоо максаты менен

аталган аймактар үч экономикалык-географиялык районго: тоо, тоо этеги жана өрөөн-талаа райондоруна бириктирилет. Мындан соң, бөлүмдө, кыргыздардын коомдук-чарбалык бирдиктери болгон айылдар, общиналар, булардын жерди колдонуу тартиби жана сөз болуп жаткан мезгилдеги кыргыздардын жер ээлөөчүлүгү тууралуу кеңири маалымат берилет.

Биринчи главанын «Калкы» деп аталган үчүнчү бөлүмүндө, XIX к. акыры – XX к. башын камтыган мезгилдеги кыргыздардын демографиялык абалы, калктын этникалык курамы, сабаттуулугу изилденет. Калктын ар кандай экономикалык-географиялык аймактардагы жайгашышы жана ар кандай райондордогу өнүгүү деңгээли көрсөтүлөт. Кыргыздардын коомдук түзүлүшүнүн алкагында, урук-туугандык принциптин жана уруулук түзүлүшүн жашоо-тиричиликтеги орду жана Түндүк Кыргызстандын территориясындагы негизги кыргыз урууларынын жайгашышы көрсөтүлөт.

Экинчи глава «XIX к. акыры – XX к. башындагы кыргыз чарбасынын экономикалык абалы» деп аталат. Аталган глава үч бөлүмдөн турат. Анын биринчи бөлүмүндө кыргыздардын экономикалык жашоо тиричилигинин негизин түзгөн «Малчылыгы» тууралуу комиссиянын материалдарына ылайык кеңири маалымат берилет. Мында жалпы кыргыз үйүрүндөгү малдын ар бир түрүнүн негизги табигый-географиялык аймактар жана калктын социалдык-экономикалык катмарлары боюнча таркалышы изилденет; кыштык тоют камдоо маселеси каралат.

Түндүк Кыргызстандын территориясында малчылыктан кийин келген эң маанилүү айыл-чарба тармагы катарында дыйканчылык турган. Ушул себептен аталган главанын экинчи бөлүгүндө «Дыйканчылык» тууралуу кеңири сөз болот. Бул бөлүмдө кыргыздардын жерди иштетүүсүндөгү негизги чарбалык маселелери каралат. Мындан тышкары экономикалык абалдын (малдын өлчөмүнөн кийин) кошумча көрсөткүчү катары айдоо аянттарынын калктын социалдык-экономикалык катмарлары боюнча таркалышы жана бул катмарлардын дыйканчылык тармактагы мүмкүнчүлүктөрү изилденет. Аймактын ар кайсы экономикалык-географиялык райондорунда дыйканчылыктын өнүгүү деңгээлинин айырмаланып турушу табигый көрүнүш болгон. Дыйканчылык маданияттын маанилүү элементтери болгон бакчачылык жана бакчылык, чөп чабуучулук, ошондой эле айыл-чарба шаймандары тууралуу кеңири маалымат ушул бөлүмдө берилет.

«Кыргыз көчмөн чарбачылык ыкмаларынын өзгөрүшү» деп аталган экинчи главанын акыркы үчүнчү бөлүмүндө, чөлкөмдүн падышачылыктын курамына киришин коштогон чарбалык-экономикалык процесстер көрсөтүлөт. Аталган мезгилде капиталисттик мамилелердин активдүү кире башташына байланыштуу, аймакта болуп өткөн чарбалык эволюциянын кыргыздардын салттуу малчылык жана дыйканчылык чарбаларына тийгизген таасири кеңири жана деталдуу изилденет.

Магистрдик иштин үчүнчү главасы «Социалдык мамилелердин эволюциясы» деп аталат. Үчүнчү главанын биринчи бөлүмүндө Россия империясынын Түркстан чөлкөмүндөгү саясатынын негизги маселелеринин бири болгон - орусташтыруу принциби жана аны ишке ашыруунун негизги каражаты болгон орус дыйкандарын аймакка «Көчүрүп келүү саясаты жана анын жүрүшү» тууралуу сөз болот. Падышачылыктын аймактагы колонизациялык бийлигинин бирден-бир маанилүү окуясы болгон көчүрүп келүү саясатынын жалпы чөлкөмдүн коомдук-экономикалык турмуш тиричилигиндеги таасири зор болгон. Ушуга байланыштуу, мезгилдин коомдук-саясий абалына жараша өзгөргөн Орто Азия аймагындагы келгиндер ишинин алдына коюлган максаты жана аны ишке ашыруу ыкмаларынын негизги этаптары, орус дыйкандардын ооп келиши, көчүрүү участкаларын камдоо боюнча комиссиянын түзүлүшү жана анын жергиликтүү калктын кызыкчылыгын кыстаган иш-аракеттери ж.б. маселелер каралды.

Үчүнчү главанын экинчи бөлүмүндө «Кыргыз коомунун социалдык структурасынын өзгөрүшү» маселеси изилденет. Бөлүмдө, комиссиянын аткарган чарбаларды малдын өлчөмүнө жараша группалоосунун негизинде, калктын негизги социалдык-экономикалык категориялары: жакыр жана кедей катмар, орто оокаттуу жана

колунда бар, оокаттуу бай катмарлар шарттуу түрдө аныкталат. Ушул социалдык-экономикалык катмарлардын өз ара мамилелеринин алкагында кыргыз айылдары каралат. XIX к. акыры – XX к. башындагы кыргыз коомунун негизги социалдык типтери ачыкталат. Үй-чарбада чоочун эмгекти жалдоо көрүнүшү жана экономикалык алсыз катмарлардын натуралай чарбачылыктын алкагында иштетилиши, аталган мезгилде социалдык көрүнүш болгон отурукташуу процесси, айыл-чарба шаймандарынын калктын негизги катмарлары боюнча таркалышы ж.б. сыяктуу социалдык-экономикалык маселелер ушул бөлүмдө кеңири каралмакчы.

Корутундуда XIX к. экинчи жарымын – XX к. башын камтыган мезгилде Түндүк Кыргызстандын коомдук жана экономикалык түзүлүшү тууралуу аныкталган жоболор көрсөтүлүп, жалпы жыйынтыктар чыгарылат.

Магистрдик иштин жазылышында тарыхты изилдөөнүн илимий кабыл алынган методдору, тарыхчылык жана объективдүүлүк принциптери колдонулду. Маселеге тийиштүү тарыхый булактардын комплекстүү изилдениши жана салыштырмалуу-тарыхый анализ, изилдөөнүн негизги методологиялык негизин түздү.

Ачыкч Сөздөр: Статистикалык маалыматтар, Пишпек жана Пржевальск уездери, кыргыз чарбалары, экономикалык-географиялык райондор, калктын социалдык-экономикалык катмарлары.

ÖZ

Yazar	: Nazgöl Toybayeva
Üniversite	: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
Anabilim Dalı	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bilim Dalı	: Tarih
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: XIX-98
Mezuniyet Tarihi	: 07 /06 /2012
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Ceenbek ALIMBAYEV

P.P. RUMYANTSEV KOMİSYONU TARAFINDAN TOPLANAN MALZEMELERE GÖRE XIX. YÜZYILIN İKİNCİ YARISI – XX. YÜZYILIN BAŞINDA KUZEY KIRGIZİSTAN’IN SOSYO-EKONOMİK DURUMUNUN ANALİZİ

Tez çalışmamız P.P. Rumyatsev başkanlığında XX. yüzyılın başlarında Yedi-Su bölgesinin sosyo-ekonomik durumunu araştıran komisyonun Kırgızlara ilişkin verdiği bilgilerin analizini içermektedir. Komisyon söz konusu çalışmaları 1909-1913 yılları arasında Türkistan general-valiliğine bağlı olan Yedi-Su bölgesinde yürütmüştür. Komisyonun araştırma alanı içerisine Kuzey Kırgızistan da girmiştir. Komisyon Kuzey Kırgızistan’ın sosyo-ekonomik durumuna ilişkin önemli bilgiler toplamıştır. Böyle bir eserin ışığında söz konusu dönemin incelenmesi Kırgızistan tarihi için faydalı neticeleri getireceği umulmaktadır.

Biz çalışmamızda XIX. yüzyılın ikinci yarısı – XX. yüzyılın birinci çeyreğini ele aldık. Diğer bir ifade ile Rusya’nın Kuzey Kırgızistan’ı istila etmesiyle değişimlerin yaşanmaya başladığı dönemlerden komisyonun çalışmaya başladığı döneme kadar olan zaman dilimini kapsamaktadır. Çalışmamızda Kuzey Kırgızistan’ın Kırgız çiftlikleri ele alınmıştır. Bu bağlamda söz konusu araştırma alanı Yüksek Lisans tezimizin planını oluşturmaktadır. Yüksek Lisans tezimiz genel hatları ile giriş, üç ana bölüm, sonuç ve kaynakça kısmından oluşmaktadır.

Tezimizin giriş kısmında komisyonun edindiği bilgiler tarihi kaynak olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte konuya ilişkin kaynaklar ve konunun araştırılma düzeyi ele alınmıştır.

“Kuzey Kırgızistan’ın Doğal ve Demografik Yapısı” adını taşıyan tezimizin birinci ana bölümünün alt bölümünde “P.P. Rumyantsev’in Komisyonu Hakkında Bilgiler’e yer verilmiştir. Bu bölümde komisyonun meydana gelmesini sağlayan tarihi süreç, komisyonun oluşması ve onun ekibi, istatistiksel araştırma planı ve onun yürütülmesi, elde edilen bilgilerin değerlendirilmesi ve komisyon çalışmalarının sonucu olan “Malzemelerin...” yapısı hakkında geniş bir bilgi verilmektedir.

“Kuzey Kırgızistan’ın Yönetsel-Bölgesel ve Ekonomik-Coğrafik Yapısı” adlı birinci bölümün ikinci alt bölümünde ise XIX. yüzyılın ikinci yarısı – XX. yüzyılın başlarında Kuzey Kırgızistan’ı oluşturan Pişpek ve Perjevalski kazalarında yönetim biçimleri olan – uçastoklar (alt bölgeler), volostlar (nahiye idareler) ve yönetsel köyler (karyeler) hakkında bilgilere yer verilmektedir. Ayrıca bu bölümde Kuzey Kırgızistan’ın doğal yapısını da göz önünde bulunduran P.P. Rumyantsev komisyonunun, bölgenin doğal yapısından yola çıkarak, kazaların topraklarını ayırmış olduğu doğal-coğrafik alanlar gösterilmektedir. Kırgız çiftliklerinin değişik bölgelerdeki gelişme seviyesini tespit etmek amacıyla belirtilen alanlar: dağlı bölge, dağ eteği,

vadi ve ovalar olmak üzere üç ekonomik-coğrafi alana birleştirilmiştir. Ayrıca aynı bölümde Kırgızların sosyo-ekonomik oluşumları olan köyler, cemaatler, bunların arazileri kullanım şekilleri ve Kırgızlardaki toprağa sahip olma anlayışı hakkında etraflıca durulmaktadır.

Birinci bölümün “Nüfus” olarak adlandırılan üçüncü alt bölümünde XIX. yüzyılın sonu – XX. yüzyılın başında Kırgızların demografik durumu, halkın etnografik yapısı ve eğitimi üzerinde durulmaktadır. Halkın değişik ekonomik-coğrafi bölgelere göre dağılımı ve gelişmişlik düzeyi hakkında bilgi verilmektedir. Kırgızların sosyal yapısında boy-aile prensibi ile boy yapısının yaşamdaki rolü ve Kuzey Kırgızistan topraklarındaki esas Kırgız urularının dağılımına değinilmektedir.

Tezimizin ikinci ana bölümü, “XIX. Yüzyılın Sonu – XX. Yüzyılın Başlarındaki Kırgız Ekonomisinin Durumu” adını taşımaktadır. Söz konusu bölüm üç alt bölümden oluşmaktadır. Onun ilk alt bölümünde Kırgızların ekonomik hayatlarının temelini oluşturan “Hayvancılık” hakkında komisyonun materyallerine göre geniş bir bilgi verilmektedir. Hayvan türlerinin doğal-coğrafi bölgeler ve halkın sosyo-ekonomik tabakalarına göre dağılımı üzerinde durulmaktadır; hayvanların kışın nasıl beslendiği anlatılmaktadır.

Kuzey Kırgızistan topraklarında hayvancılıktan sonra en önemli geçim kaynağı ziraat olmuştur. Bu nedenle ikinci alt bölümde “Tarım” üzerinde durulmaktadır. Bu bölümde Kırgızların tarım arazilerini işletmeleriyle ilgili bilgilere yer verilmiştir. Bununla birlikte halkın ekonomik durumunu hayvan sayısı ve tarım alanlarının büyüklüğü belirlemektedir. Bu bakımdan işlenen arazilerin halkın değişik sosyo-ekonomik tabakalarına göre nasıl tahsis edildiği ve bu tahsisatın bunlara sağladığı imkanlar üzerinde durulmaktadır. Bölgenin çeşitli ekonomik-coğrafi alanlarda tarımsal gelişmişliğin gösterdiği değişiklik doğal bir olaydır. Tarım faaliyetlerinin önemli kısımlarından olan bağ-bahçeler ve tarım aletlerine ilişkin bilgilere de bu bölümde yer verilmektedir.

“Kırgız Göçebe Ekonomisinde Usul Değişiklikleri” adlı ikinci bölümün son üçüncü alt bölümünde, bölgedeki, Çarlık hükümetinin hakimiyeti altına girmesini izleyen ekonomik süreçler gösterilmektedir. Söz konusu dönemde kapitalist sistemin geleneksel Kırgız hayvancılık ve tarımcılığına olan etkisi üzerinde geniş ve ayrıntılı bir şekilde durulmaktadır.

Tezimizin üçüncü ana bölümü, “Sosyal İlişkilerin Evrimi” adını taşımaktadır. Bu bölümün birinci alt bölümünde Rusya İmparatorluğu’nun Türkistan bölgesi için uygulayan esas meselelerden biri sayılan Ruslaştırma politikası ve bunu gerçekleştirme aracı olarak Rus çiftçilerini bölgeye “Göçürüp Getirme Siyaseti ve Onun Gerçekleştirilmesi” hakkında geniş bir bilgi verilmektedir. Rusya İmparatorluğu’nun sömürgeleştirme politikasıyla doğrudan ilgili olan çiftçileri yerleştirme politikası sosyo-ekonomik yapıya büyük etki etmiştir. Bu bağlamda burada, Orta Asya’ya göç ettirme ve yerleştirme politikasının sosyo-siyasi yapıya göre değişen hedefleri, aşamaları, Rus çiftçilerinin bölgeye gelişleri, göçler için oluşturulan komisyonlar ve onların bölge halkının haklarını kısıtlayan hareketleri gibi meseleler üzerinde malumat verilmektedir.

Üçüncü bölümün ikinci alt bölümünde “Kırgız Toplumunun Sosyal Yapısındaki Değişiklikler” incelenmiştir. Bölümde, komisyonun, hayvanların sayısına göre Kırgız çiftliklerini gruplaştırmaya göre, halkın esas sosyo-ekonomik tabakaları: fakir ve yoksullar, orta halli ve imkân sahipleri, zenginler belirlenmiştir. Bu sosyo-ekonomik tabakaların arasındaki ilişkiler çerçevesinde de Kırgız köyleri incelenmiştir. XIX. yüzyılın sonu – XX. yüzyılın başında Kırgız toplumunun esas sosyal tipleri açıklanmıştır. Tarım ve hayvancılıkta ücretli emeğin kullanma olayı ve ekonomisi zayıf tabakaların işçilere emek karşılığında mal verme usulunde çalıştırılmaları, söz konusu dönemde sosyal bir olay niteliğın taşıyan yerleşik hayata geçiş süreci, tarım aletlerinin halkın esas sosyo-ekonomik tabakalarına göre dağılımı v.s. gibi sosyo-ekonomik meseleler geniş olarak ele alınmaktadır.

Özet kısmında ise XIX. yüzyılın sonu – XX. yüzyılın başında Kuzey Kırgızistan’ın sosyal ve ekonomik yapısına ilişkin elde ettiğimiz neticelere yer verilmektedir.

Tez çalışmamızın hazırlanmasında, araştırmanın bilimsel metotları esas alınarak tarihılık ve objektif prensiplerinden yararlanılmıştır. Ayrıca konumuza ilişkin tarihi kaynakların toplu olarak incelenmesi ve karşılaştırmalı tarih analizi çalışmamızın esas yöntem temelini oluşturmuştur.

Anahtar Sözcükler: İstatistik malzemeler, Pişpek ve Perjevalski kazaları, Kırgız iftlikleri, ekonomi-coğrafi alanlar, halkın sosyo-ekonomik tabakaları.

АБСТРАКТ

Подготовила : Назгуль Тойбаева
Университет : Кыргызско-Турецкий университет «Манас»
Институт : Институт социальных наук
Отделение : История
Степень работы : Магистерская работа
Количество страниц : XIX-98
Дата окончания : 07 /06 /2012
Руководитель : К. и. н, доцент
Жээнбек АЛЫМБАЕВ

Анализ социально-экономического положения Северного Кыргызстана во второй половине XIX – начале XX веков по данным материалов собранных комиссией под руководством П.П. Румянцева

Данная магистерская работа написана на основе материалов о кыргызском хозяйстве комиссии П.П. Румянцева обследовавшего уезды Семиреченской области в начале XIX века. В течении 1909-1913 гг. указанная комиссия проводила статистическое обследование Семиреченской области находившегося в составе Туркестанского генерал-губернаторства. Обследование охватило и территорию Северного Кыргызстана. В итоге этой работы накопилась ценная массовая статистическая информация по общественно-хозяйственным вопросам населения Северного Кыргызстана. Исследование данного периода времени на основе материалов комиссии будет иметь весьма полезные для историографии Кыргызстана итоги.

В магистерской работе был исследован период со второй половины XIX века по первую четверть XX века. Точнее, хронологические рамки исследования охватывают период со времени выявления основных изменений произошедших вследствие вхождения Северного Кыргызстана в состав царской России и годы проведения статистических исследований включительно. Объектом исследования явились кыргызские хозяйства Северного Кыргызстана. Исследуемая тема определила структуру работы. Работа состоит из Введения, трех глав, Заключения и Библиографии.

Во Введении дается источниковедческий анализ «Материалов...» подробно определяющий информационную достоверность статистических сведений. Кроме этого рассматривается источниковедческая база работы и степень изученности выбранной темы.

В первой главе подробно рассматривается «Природная и демографическая характеристика Северного Кыргызстана». В первой части указанной главы под названием «Сведения о комиссии П.П. Румянцева» подробно освещается историческая ситуация обусловившая образование комиссии, создание и состав комиссии, программа статистического исследования и ход работы, обработка собранных сведений и структура «Материалов...».

Во второй части под заголовком «Административное деление и экономико-географическая характеристика Северного Кыргызстана», дается подробная информация об административном делении – участках, волостях и административных старшинствах Пишпекского и Пржевальского уездов, охватывавших во второй половине XIX – начале XX вв. территорию северных районов Кыргызстана. В этом разделе рассматриваются природно-географические районы территории уездов, разделенные комиссией П.П. Румянцева вследствие многообразия природных условий территории Северного Кыргызстана. Для определения степени развития кыргызского хозяйства в различных местностях указанные районы были объединены в три экономико-географические районы: горные, предгорные и долинно-степные районы. Также в этом разделе подробно

освещаются общественно-хозяйственные единицы кыргызов - айлы и общины, их землепользование и понятие землевладения кыргызов в исследуемом периоде времени.

В третьей части первой главы - «Население», исследуется демографическое положение кыргызов, этнический состав и грамотность населения. Указывается распределение населения по экономико-географическим районам и степень их развития. В рамках общественной организации кыргызов, освещаются значения родственного принципа и родовой организации в бытовой жизни кыргызов и расположение основных кыргызских родов на территории Северного Кыргызстана.

Вторая глава под названием «Экономическое положение кыргызского хозяйства в конце XIX – начале XX вв.» состоит из трех частей. В первой части на основе материалов комиссии дается подробная информация о «Скотоводстве» кыргызов, составившей экономическую основу кыргызского хозяйства в указанный период времени. Здесь исследуется распределение видов скота по основным природно-географическим районам и социально-экономическим слоям населения; рассматривается вопрос заготовки запасов корма на зиму.

Самым важным сельскохозяйственным промыслом населения Северного Кыргызстана после скотоводства являлось занятие земледелием. На этой основе во второй части указанной главы речь пойдет о «Земледелии» края, в котором рассматриваются соответствующие основные хозяйственные вопросы. Кроме того в этом разделе изучается распределение по социально-экономическим категориям населения посевной площади, в качестве вспомогательного показателя (после числа голов скота в расчете на каждое хозяйство) экономического благосостояния населения и возможности указанных категорий населения в земледельческом промысле. Различия в степени развития земледелия по разным экономико-географическим районам местности являлось естественным явлением. О немаловажных элементах земледельческой культуры, таких как огородничество, садоводство и сенокосение; а также вопросы сельскохозяйственного инвентаря также рассматриваются в этой части работы.

В третьей последней части второй главы под заголовком «Изменение форм хозяйственной деятельности кочевого хозяйства», указываются хозяйственно-экономические процессы, последовавшие за вхождением края в состав царской России. Широко и детально исследуются изменения, произошедшие в традиционных скотоводческом и земледельческом хозяйствах, под влиянием эволюции затронувшей кыргызское хозяйство края, вследствие активного проникновения капиталистических отношений в указанный период.

Третья глава магистерской работы носит название «Эволюция социальных отношений». Одним из важнейших вопросов политики Российской империи в Туркестанском крае являлся принцип русификации присоединенных земель. Основным средством для претворения его в жизнь было переселение в край русских крестьян. «Переселенческая политика и его ход» в крае получают освещение в первой части третьей главы. Являющимся крайне важным событием колониальной политики царизма переселенческое движение, сильно повлияло на общественно-экономическую жизнь всего края. Этим оправдывается рассмотрение в данной части работы таких вопросов как цели и основные этапы методов претворения в жизнь переселенческого движения в Средней Азии, меняющимся сообразно сложившимся общественно-политическим положениям, пребывание переселенцев в край, создание комиссии по заготовлению переселенческих участков, его ущемляющие права коренных жителей действия и др.

Во второй части третьей главы исследуется вопрос об «Изменении социальной структуры кыргызского общества». В данном разделе, на основе группировки хозяйств по числу скота, выполненной комиссией, условно были определены основные социально-экономические категории населения: бедняки, середняки и богачи. Здесь же в рамках взаимоотношений указанных социально-экономических категорий изучаются кыргызские айлы. Раскрываются основные социальные типы кыргызского общества конца XX –

начала XX вв. Далее подробно рассматриваются вопросы найма рабочих и отработок, процесс оседания населения являющемся в рассматриваемое время социальным явлением, распределения сельскохозяйственного инвентаря по основным категориям населения и др. социально-экономические аспекты.

В Заключении даются основные итоги и общие заключения по социально-экономическим вопросам Северного Кыргызстана в период со второй половины XIX – начало XX вв.

При написании магистерской работы были использованы общепризнанные методы исследования истории, принципы историзма и объективизма. Комплексное изучение исторических источников касающихся темы и сравнительно-сопоставительный анализ составили методологическую основу исследования.

Ключевые Слова: Статистические материалы, Пишпекский и Пржевальский уезды, киргизские хозяйства, экономико-географические районы, социально-экономические категории населения.

ABSTRACT

Prepared by : Nazgul Toybayeva
University : Kyrgyz-Turkish University "Manas"
Faculty : Institute of Social Sciences
Direction : History
Degree thesis : MSc
Number of pages : XIX-98
End Date : 07 /06 /2012
Leader : Doc.Dr. Jeenbek ALIMBAYEV

ANALYSIS OF THE SOCIO-ECONOMIC SITUATION OF NORTHERN KYRGYZSTAN IN THE SECOND HALF OF THE 19th – BEGINNING OF THE 20th CENTURIES BASED ON THE MATERIALS COLLECTED BY THE COMMISSION UNDER P.P. RUMYANTSEV'S LEADERSHIP

This master's paper is based on materials about Kyrgyz households of P.P. Rumyantsev's commission, which surveyed counties of Zhetysui oblast in the early 20th century. During 1909-1913 the indicated commission conducted a statistical survey of Zhetysui oblast, which was a part of Turkestan Governorate General. Survey also covered the territory of Northern Kyrgyzstan. As a result of this work, there was valuable mass of statistical information accumulated on socio-economic issues of population of Northern Kyrgyzstan. The study of this period on the basis of the commission materials will be very useful for historiography of Kyrgyzstan.

In the master's work the period during the second half of the 19th century for the first quarter of the 20th century was researched. More precisely, the chronological framework of the study covers the period from the time of detection of the major changes have occurred as a result of annexation of Northern Kyrgyzstan into the Tsarist Russia and including the years of statistical research. The objects of the study were Kyrgyz households of Northern Kyrgyzstan. The researched topic identified the structure of the paper. The paper consists of an introduction, three chapters, conclusion and bibliography.

The introduction gives a historiographic analysis of the "Materials ..." which specifies in details the reliability of the information of statistical data. In addition the historiographic base is considered as well as the degree of scrutiny of the chosen theme.

The first chapter examines in details the "Natural and demographic characteristics of Northern Kyrgyzstan." In the first part of this chapter entitled "Information about the P.P. Rumyantsev's commission," the historical situation is covered which has caused the formation of the commission, creation and membership of the commission, the program of statistical research and course of work, processing the information collected and the structure of the "Materials...".

In the second part, the piece entitled "Administrative division and economic-geographic characteristics of Northern Kyrgyzstan," provides detailed information on the administrative division – areas, volosts and administrative districts and administrative seniority of Pishpek and Przewalski counties which covered in the second half of the 19th - early 20th centuries the territory of northern regions of Kyrgyzstan. This section discusses the natural-geographic areas of counties area, separated by P.P. Rumyantsev's commission because of the variety of natural conditions in Northern Kyrgyzstan. To determine the development degree of Kyrgyz households in various localities mentioned areas have been grouped into three economic-geographic areas: mountains, foothills and valleys and steppe regions. Also this section expands about the socio-economic units of the Kyrgyz – aitys and communities, their land tenure and the concept of land ownership of the Kyrgyz during the researched time period.

The third part of the first chapter - "Population" examines the demographic situation of the Kyrgyz, their ethnic composition and literacy. Also the distribution of population by economic-geographical areas and the degree of their development is specified. As part of the social organization of the Kyrgyz, the importance of the principle of kin and tribal organizations in the everyday life of the Kyrgyz and the location of the main Kyrgyz clans in Northern Kyrgyzstan are covered.

The second chapter, entitled "The economic situation of Kyrgyz households in the late 19th - early 20th centuries," consists of three parts. In the first part on the basis of the commission materials the detailed information is given about the "cattle breeding" of the Kyrgyz, which constituted the economic basis of Kyrgyz household in this period of time. Here the distribution of livestock species by major natural and geographic areas and socio-economic strata of the population is studied; food preparation supplies for the winter is discussed.

The most important farming industry of Northern Kyrgyzstan after cattle breeding was agriculture. On this basis, the second part of this chapter will discuss "Agriculture" of the region, which addresses the relevant basic economic questions. Also this section, studies the distribution of socio-economic categories of the population of the sown area, as an auxiliary indicator (after the number of cattle per each household) economic welfare and opportunities of these populations in the agricultural sector. Difference in the degree of development of agriculture in different economic-geographical districts of area was a natural phenomenon. The important element of agriculture, such as horticulture, gardening and mowing, as well as issues of agricultural implements is also addressed in this part of the work.

In the third and the last part of the second chapter, entitled "Changing forms of household activities of the nomadic economy", domestic and economic processes, following the annexation of the region to the Tsarist Russia, are indicated. The changes in the traditional herding and farming, under the influence of evolution which affected Kyrgyz households of the region, as a result of active penetration of capitalist relations in the period, are widely and thoroughly discussed.

The third chapter of the Master's paper is called "The Evolution of Social Relations." One of the major policy issues of the Russian Empire in Turkestan region was a principle of Russification of annexed lands. The primary means for translating it into practice was the resettlement of Russian peasants in the region. "Immigration policy and its course" in the region will receive coverage in the first part of the third chapter. A very important event of the colonial policy of tsarism - resettlement movement, strongly influenced socio-economic life of the whole region. This justifies the consideration in this part of the work of such issues as the goals and milestones for implementing the methods of the migrant movement in Central Asia, which varies according to prevailing socio-political terms, the stay of migrants in the region, establishment of a commission on preparation of resettlement sites, violation of the rights of indigenous inhabitants and other issues.

The second part of the third chapter examines the question of "Changes in social structure of Kyrgyz society." In this section, based on the grouping of households by the number of cattle, made by the Commission, conditionally the main socio-economic categories of people were identified: poor, middle and rich. Here within the framework of the relationship of socio-economic categories Kyrgyz aiyys will be studied. The basic social types of Kyrgyz society of the late 19th - early 20th centuries will be revealed. Later, more detailed questions of hiring workers, the process of settling the population which was at the that time a social phenomenon, the distribution of agricultural implements for the main categories of the population and other socio-economic aspects are covered in details.

In conclusion the main results and general conclusions on the socio-economic issues of Northern Kyrgyzstan in the period from the late 19th - early 20th centuries are given.

When writing a master's thesis universally accepted methods methods for the study of history, the principles of historicism and objectivism have been used. Comprehensive study of

historical sources related to the topic and the comparative analysis composed the methodological basis of the study.

Key Words: Statistical materials, Pishpek and Przewalski uyezds, kyrgyz households, economic-geographic areas, socio-economic categories of the population.